

Упраўленне адукацыі адміністрацыі Ленінскага раёна горада Мінска
Установа адукацыі “Агульнаадукацыйная сярэдняя школа №55”

***Падарожжа па мясцінах, звязаных з
жыццём і творчасцю беларускіх
пісьменнікаў-казачнікаў Алеся Іванавіча
Якімовіча і Васіля Аляксандравіча Шырко***

Аўтары праекта:

1. Аўласевіч Анастасія, 9”Д” клас
2. Варабец Антон, 9”Е” клас
3. Залуцкі Віталій, 9”Д” клас
4. Івашчанка Сяргей, 9”Д” клас
5. Ляонцьеў Мікіта, 9”Д” клас
6. Мажэйка Дзмітрый, 9”Д” клас
7. Маісеенка Арцём, 9”Е” клас
8. Мароз Юлія, 9”Д” клас
9. Насановіч Вадзім, 9”Е” клас
10. Раманаў Раман, 9”Е” клас
11. Струкава Елізавета, 9”Е” клас

Кіраўнік праекта:

Аўласевіч Іна Іосіфаўна, настаўнік географіі

Адрас:

200006, г. Мінск, вул. Надзеждзінская, 21,
тэл. 221-03-61, маб.(8029)343-59-10

Мінск, 2006 год

Мэты:

- ✓ Даследаванне малой Бацькаўшчыны кіраўніка, яе прыроднай спадчыны;
- ✓ выяўленне аб'ектаў культурна-гістарычнай спадчыны, даследаванне іх сучаснага стану;
- ✓ папулярызацыя аб'ектаў;
- ✓ распрацоўка краязнаўчага маршруту па прыродных і літаратурна-гістарычных аб'ектах

Даследуемыя аб'екты:

1. Музей А. І. Якімовіча ў Зенькавічскай школе імя А.І. Якімовіча.
2. Вёска Чурылава – радзіма А.І. Якімовіча і В.А. Шырко.
3. Абеліск у вёсцы Чурылава.
4. Будынак у вёсцы Чурылава, у якім будзе музей –казка.
5. Рака Уздзянка.
6. Уздзенскі дзяржаўны гісторыка-краязнаўчы музей.
7. Помнік загінуўшым воінам у горадзе Узда.
8. Мемарыяльны комплекс “Літавец”.

Мерапрыемствы:

1. Вывучэнне прыродна-геаграфічных умоў Уздзенскага раёна
2. Знаёмства з творчасцю беларускіх пісьменнікаў Васіля Шырко і Алеся Якімовіча
3. Экскурсія “Вёска Зенькавічы – горад Узда”
4. Экскурсія “Вёска Чурылава – мемарыяльны комплекс “Літавец”
5. Сустрэча з беларускім пісьменнікам Васілём Шырко

Эпіграф:

***Выдатны географ і грамадскі дзеяч
Аркадзь Смоліч пісаў: Кожны чалавек
любіць сваю Бацькаўшчыну, незалежна
ад велічы і хараства яе прыроды, ад яе
багацця і славы, ад таго дабрабыту, якім
яна дарыць сваіх сыноў ... А гэтае
замілаванне змушае нас цікавіцца
роднаю стараною, яе рэкамі, гарамі,
лясамі, месцамі, як цікавяцца кожным
прадметам, якога любяць. ”***

Уводзіны

Вось і наша настаўніца Аўласевіч Іна Іосіфаўна таксама вельмі любіць свой край, сваю Бацькаўшчыну. А нарадзілася яна ў вёсцы Чурылава Уздзенскага раёна Мінскай вобласці.

З замілаваннем апавядала яна нам пра гэтыя мясціны, захацелася і нам там пабываць, сваімі вачамі ўсё ўбачыць.

Уздзенскі раён знаходзіцца ў цэнтральнай частцы Мінскай вобласці, гранічыць з Мінскім, Дзяржынскім, Капыльскім, Стаўбцоўскім, Слуцкім, Пухавіцкім раёнамі.

Тэрыторыя кампактная: з захаду на ўсход 50 кіламетраў, з поўначы на поўдзень 36 кіламетраў. Уздзенскі раён утвораны 17.07.1924 года. Плошча 1,2 тыс. км², падзяляецца на 10 сельсаветаў. Цэнтр - горад Узда. Тэрыторыя раёна ў межах Стаўбцоўскай раўніны і адгор'яў Мінскага ўзвышша. Паверхня раёна пераважна ўзгорыста-раўнінная, на паўночнай ускраіне - буйнаўзгорыстая. Найбольшая рака Нёман (у вытоках Нёманец) з прытокамі Уса з Ператуццю і Уздзянкай, Лоша; на ўсходзе раёна р. Шаць (прыток Пцічы). У складзе лясоў пераважаюць хваёвыя, бярозавыя, яловыя, чорнаальховыя, трапляюцца дубовыя, асінавыя, грабавыя, ясеневыя і інш.

Першае падарожжа

Першае наша падарожжа было ў Зенькавічскую школу імя А.І. Якімовіча, у музей, які носіць яго імя.

Выехалі мы з Мінска а 8 гадзіне раніцы на электрацягніку да станцыі Негарэлае, затым на аўтобусе да горада Узда, потым ішлі пешшу да вёскі Зенькавічы. Па дарозе знаёміліся з мясцінамі роднага краю.

Яшчэ раз мы залюбаваліся хараствам родных лугоў, палёў, лясоў.

Завіталі ў вёску Зенькавічы і ў Зенькавічскую школу імя А.І. Якімовіча.

Алесь Якімовіч

Аляксандр Іванавіч Якімовіч нарадзіўся ў 1904 годзе ў вёсцы Чурылава Уздзенскага раёна ў сялянскай сям’і. З малых гадоў дапамагаў бацькам у працы па гаспадарцы.

Рана навучыўся чытаць, моцна палюбіў кнігі. У 14 – гадовым узросце А.Якімовіч, як лепшы вясковы грамацей, быў абраны сакратаром камітэта беднаты. Пасля смерці Вышэйшае пачатковае вучылішча ў мястэчку Узда.

«Улетку я наймаўся пасвіць свіней. Гэта быў дагавор з бацькам. Пры акупацыях за навучанне мы плацілі. Ды і карміць мяне трэба было. Я паабяцаў, што буду сам на сябе зарабляць. І зарабляў. Усё лета харчаваўся ў людзей па чарзе. А ўвосень збіраў ссыпшчыну: «Гарцы збожжа за работу, » - так пісаў пра свае дзіцячыя гады А.Якімовіч.

У біяграфіі А.Якімовіча, як і ў яго творах, шмат гераічнага. Ён быў удзельнікам Вялікай Айчыннай вайны, атрымаў цяжкае раненне пад Харкавам.

Яму давялося перажыць страту бацькі, якога расстралялі фашысты за дапамогу партызанам, пакуты маці, якая ледзь жывая вырвалася з падпаленай акупантамі роднай хаты, смерць нованароджанага сыночка, які быў забіты асколкам снарада на руках у маці.

У аповесці «Смелыя людзі», у шматлікіх апавяданнях ён выкрываў фашызм, адлюстроўваў подзвіг свайго народа, гераізм юных патрыётаў.

А.Якімовіч – рэдактар часопіса «Іскры Ільча», сакратар педагагічнага часопіса «Асвета», выкладчык беларускай мовы і літаратуры ў вячэрнім тэхнікуме агнятравалага будаўніцтва, аўтар чытанкі для другога класа «Роднае слова», якая вытрымала трыццаць выданняў.

Яго даваенныя аповесці «Перамога», «Незвычайны мядзведзь» былі адзначаны прэміямі на Усебеларусім конкурсе на лепшую дзіцячую кнігу.

Неверагодным здаецца тое, што паспеў зрабіць для свайго народа, для юных чытачоў гэты чалавек – паэт, празаік, казачнік, журналіст, перакладчык, сцэнарыст, крытык і тэарэтык дзіцячай літаратуры.

Ён быў узнагароджаны двума ордэнамі Працоўнага Чырвонага Сцяга, медалямі, меў званні Заслужанага дзеяча культуры рэспублікі, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР.

Школьны літаратурны музей

Алеся Якімовіча

Адчынены 10 верасня 1985 г. у сярэдняй школе вёскі Зенькавічы. Экспазіцыя музея, прысвечаная жыццю і творчасці дзіцячага пісьменніка, крытыка і тэарэтыка беларускай дзіцячай літаратуры, заслужанага дзеяча культуры Беларусі, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Беларусі Алеся Якімовіча, складаецца з 13 раздзелаў. У дзвюх залах размешчаны больш як 500 экспанатаў, з іх больш за 100 – арыгінальныя.

Першая зала музея ўзнаўляе інтэр'ер хаты, у якой прайшло дзяцінства будучага пісьменніка. Тут можна ўбачыць драўляны ложак, стол, крэслы, адзенне, многія тагачасныя прадметы сялянскага побыту, узоры народнай

творчасці. На сценах размешчаны партрэт бацькі пісьменніка, дзіцячыя і юнацкія фотаздымкі Алеся Якімовіча, яго сястры, іншых сваякоў, сяброў.

У другой зале экспануюцца асабістыя пісьменнікавы рэчы: ручка, акуляры, люлька, гальштук, членскі білет Саюза пісьменнікаў Беларусі, узнагароды – ганаровая грамата Вярхоўнага Савета БССР аб прысваенні Алеся Якімовічу звання заслужанага дзеяча культуры Беларусі, копія дакумента аб прысуджэнні яму ў 1974 г. Дзяржаўнай прэміі БССР за аповесці «Адкуль ліха на свеце», «Канец сервітуту», «Кастусь Каліноўскі», грамата рэдакцыі газеты «Піянер Беларусі» (сучасная назва – «Раніца»), скульптурны партрэт пісьменніка, падараваны музею жонкай Алеся Якімовіча Верай Ігнатаўнай. У экспазіцыі можна ўбачыць таксама дакументы, архіўныя матэрыялы пра А.Якімовіча, рукапісы яго твораў, лісты, перададзеныя музею жонкай пісьменніка, перапіску музея са сваякамі Алеся Якімовіча, успаміны пра яго, лісты Кандрата Крапівы, Сяргея Грахоўскага, Эдзі Агняцвет і інш.

У раздзеле экспазіцыі пра ўдзел Алеся Якімовіча ў Вялікай Айчыннай вайне – матэрыялы пра яго франтавое жыццё, баявыя подзвігі, цяжкае раненне пад Харкавам (Украіна), расстрэл фашыстамі бацькі за сувязь з партызанамі, смерць сына-немаўляткі. Сярод экспанатаў – творы пісьменніка, прысвечаныя гераізму юнакоў («Аладкі», «Аўтамат», «Брат і сястра», «Светлы дзень», «Смелыя людзі»).

Асобны раздзел адлюстроўвае працу А.Якімовіча над казкамі: пісьменнік апрацаваў больш за 150 народных казак – тут паказаны малюнкi вокладак,

асобныя кніжкі. Побач можна ўбачыць яго «Чытанку», што вытрымала 30 выданняў.

У вітрынах змешчаны фотаздымкі і матэрыялы пра пісьменнікаў-землякоў Кандрата Крапіву, Лідзію Арабей, Іллю Гурскага, Алеся Пальчэўскага і іншых, а таксама творчыя працы вучняў, сцэнары літаратурных святаў, сустрэчаў, матэрыялы чытацкіх канферэнцый, сувеніры і падарункі.

Бібліятэка музея налічвае больш як 300 кніг, у тым ліку 120 з асабістага кнігазбору творцы, перададзеных у дар музею яго жонкай. Шмат кніг Кандрата Крапівы, Максіма Танка, Івана Шамякіна, Ніла Гілевіча, Міколы Аўрамчыка, Міколы Федзюковіча і інш.

На зваротным шляху мы пабывалі ў горадзе Узда. Наведалі Уздзенскі Дзяржаўны гісторыка-краязнаўчы музей.

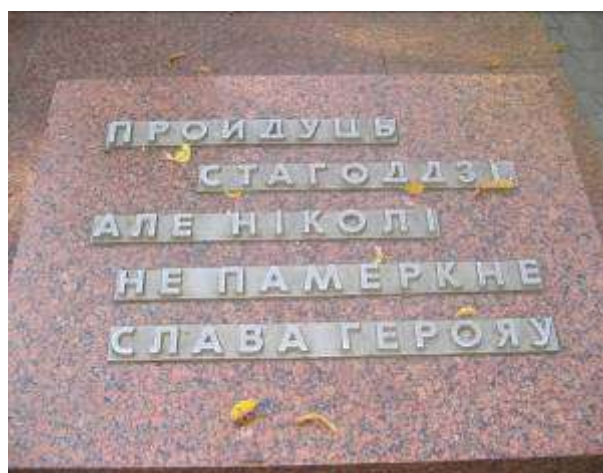
Ён складаецца з пяці залаў:

1. Уздзеншчына з дагістарычных часоў да Вялікай Айчыннай вайны.
2. Уздзеншчына ў гады Вялікай Айчыннай вайны.
3. Побыт сялянства XIX стагоддзя.
4. Прырода і фаўна Беларусі.
5. Незгасальнае святло святыні.

Таксама ўсклалі кветкі да помніка загінуўшым воінам, у час Вялікай Айчыннай вайны.

Другое падарожжа

Другое падарожжа мы вырашылі здзейсніць на машыне, бо аб'ект, які мы даследавалі, знаходзіцца далёка ў лесе (дзесьці 20 кіламетраў толькі па лясной дарозе). Гэты аб'ект – мемарыяльны комплекс “Літавец”

1986 год – год адкрыцця мемарыльнага комплексу “Літавец” .Юнай дзяўчынкай наша настаўніца праз лес напрамкі пешшу са сваімі сябрамі ішла на ўрачыстае адкрыццё гэтага комплексу. Было вельмі шмат людзей. Тады здавалася, што гэта другая “Хатынь”. Будучае гэтага комплексу бачылася вялікім: наведванне турыстаў , вечны агонь, ускладанне кветак. Гэта была вельмі значная падзея ў жыцці многіх людзей. Прайшло дваццаць гадоў“. Іне

Іосіфаўне ўспаміналася ўсё ўбачанае, хацелася вельмі паглядзець сваімі вачамі, у якім стане знаходзіцца зараз комплекс.

Чула ад аднавяскоўцаў, што ўсё цяпер у запусценні. Так яно і ёсць...

На вялікі жаль, усё задуманае калісьці не закончана. Планавалася правесці газ, каб гарэў вечны агонь, але гэтага не было зроблена. Літары на дошцы памяці былі з бронзы, а таксама бронзавая зорка. Нядобрыя людзі пастараліся і прадалі ўсё гэта. Цяпер замест бронзавых літар студэнты наклеілі звычайнымі літарамі верш:

Уся астатняя інфармацыя знікла разам з “дарагімі” літарамі. Чаму так адбылося? Пытанне, канечне, цяжкае. Але, на нашу думку, адказ такі:

1. Няўдалае геаграфічнае становішча (далёка ў лесе)
2. Дрэнные лясныя дарогі
3. Непрадуманасць турыстычнай перспектывы мемарыяльнага комплексу

Мабыць, ёсць яшчэ многа іншых адказаў. Але усё ж такія кветкі ды вянкi, ускладзеныя да помнікаў, гавораць аб тым, што нехта яшчэ клапаціцца пра яго.

Каб больш падрабязна даведацца, што адбылося з вёскай “Літавец”, мы запыталіся ў бацькі Іны Іосіфаўны.

Іосіф Антонавіч расказаў, што вёску спалілі ў 1943 годзе. Яму было тады чатырнаццаць гадоў. Помніць ён, як немцы на санях (гэта было зімой) ехалі паліць вёску. Мы запыталіся: “Чаму менавіта “Літавец?” Адказ быў такі: “Бо гэта партызанская вёска”.

Даведаліся мы таксама, што карнікі спалілі ўсіх жыхароў вёскі – 193 чалавекі. Засталіся жывыя толькі адно дзіця, якое схавалася ў нейкай ямцы, і яшчэ мужчына, якога ў той час не аказалася дома. Вельмі хацелася б, каб усё ж вырашыўся лёс гэтага комплексу ў лепшы бок, каб пра яго даведаліся жыхары Беларусі.

Завіталі таксама мы і ў знакамітую вёску Чурылава.

Вёска Чурылава

А знакаміта яна тым, што вырастціла двух пісьменнікаў, якія ўзнагароджаны Дзяржаўнай прэміяй Рэспублікі Беларусь.

А.І.Якімовіча няма ўжо, але памяць аб ім жыве. Зенькавічская школа, якая знаходзіцца непадалёку ад вёскі Чурылава, носіць яго імя, у ёй створаны музей А.І.Якімовіча.

Васіль Шырко зараз жыве і працуе ў Мінску. Вельмі любіць свае родныя мясціны, сваю вёску Чурылава.

Пабывалі мы каля хаты, дзе нарадзіўся Васіль Шырко.

На жаль, не захаваўся будынак, у якім жыў А.І.Якімовіч.

Таксама ўсклалі кветкі да абеліска, што знаходзіцца ў Чурылаве.

Кожны чацвёрты беларус загінуў у гады Вялікай Айчыннай вайны. Мы ведаем гэта толькі па кнігах, кінафільмах, песнях і расказах тых нямногіх, на жаль, відавочцаў. А вось абеліскі памяці застаўляюць нас думкамі вяртацца ў далёкія гады, каб уявіць і зразумець той цяжкі час, вымяраць свае учынкi меркамі вялікіх перамог, цудоўных лёсаў. На гэтым абеліску прозвішчы родзічаў людзей, якія жывуць у вёсцы Чурылава, у тым ліку родзічаў Алеся Якімовіча.

Потым адправіліся да ракі Уздзянка, пра якую нам многа паведамілі і Васіль Шырко, і Іна Іосіфаўна.

А гаварылі яны пра тое, што гэта была рака-карміцелька. Многа калісьці ў ёй было рыбы, нават ракі вадзіліся. Васіль шырко расказваў нам нават легенды аб тым, як у рацэ Уздзянка вадзіліся самы.

Потым у час меліярацыі змянілі русла ракі. Менш стала рыбы, зніклі ракі.

Любілі чурылаўцы бавіць летам час на рацэ. Малыя забаўляліся, плёскаліся ў вадзе (рака неглыбокая), дарослыя і старэйшыя дзеці мылі бялізну.

Прайшло дваццаць гадоў. Рака амаль зарасла.. Зразумела, што з цягам часу рака паступова зарастае, але ж часу няшмат прайшло, усяго дваццаць гадоў. Зацікавіліся, чаму ўсё так адбылося.

Па словах В. Шырко-меліярацыя загубіла.

Вось што кажа пра меліярацыю ў Беларусі В. Шырко: “ Бязлітасная меліярацыя выпрастала ў ніцую струну твае рэкі, высушыла балоты”.

А мабыць, прычына яшчэ і ў тым, што в. Чурылава неперспыктыўная, з’ехалі маладыя ў горад ці ў іншыя вёскі, засталіся толькі пажылыя людзі.

Вось няма цяпер каму да ракі хадзіць, сцяжынкі таптаць, таму і заціхла рака, “захварэла”.

А вось які выгляд мае рака Уздзянка ў горадзе Узда:

У вёсцы Зенькавічы

У параўнанні з ракой каля вёскі Чурылава яна выглядае намнога лепш.

Васіль Шырко

Васіль Іванавіч Шырко нарадзіўся 31.08.1948 г. у вёсцы Чурылава Уздзенскага раёна Мінскай вобласці ў сялянскай сям’і.

Скончыў факультэт журналістыкі Беларускага Дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна (1972). Служыў у Савецкай Арміі (1972-1973). У 1973-1978 гг. працаваў карэспандэнтам «Сельскай газеты», у 1973-1986гг. – рэдактар, загадчык аддзела галоўнай рэдакцыі літаратурна-драматычных праграм беларускага тэлебачання. З 1986г. рэдактар аддзела нарыса часопіса «Полымя». Член СП СССР з 1990г.

Першыя падборкі вершаў надрукаваў у 1968 г. (часопіс «Маладосць», газета «Чырвоная змена»), «Сцяжына да людзей» (дакументальныя аповесці, нарысы, 1989).

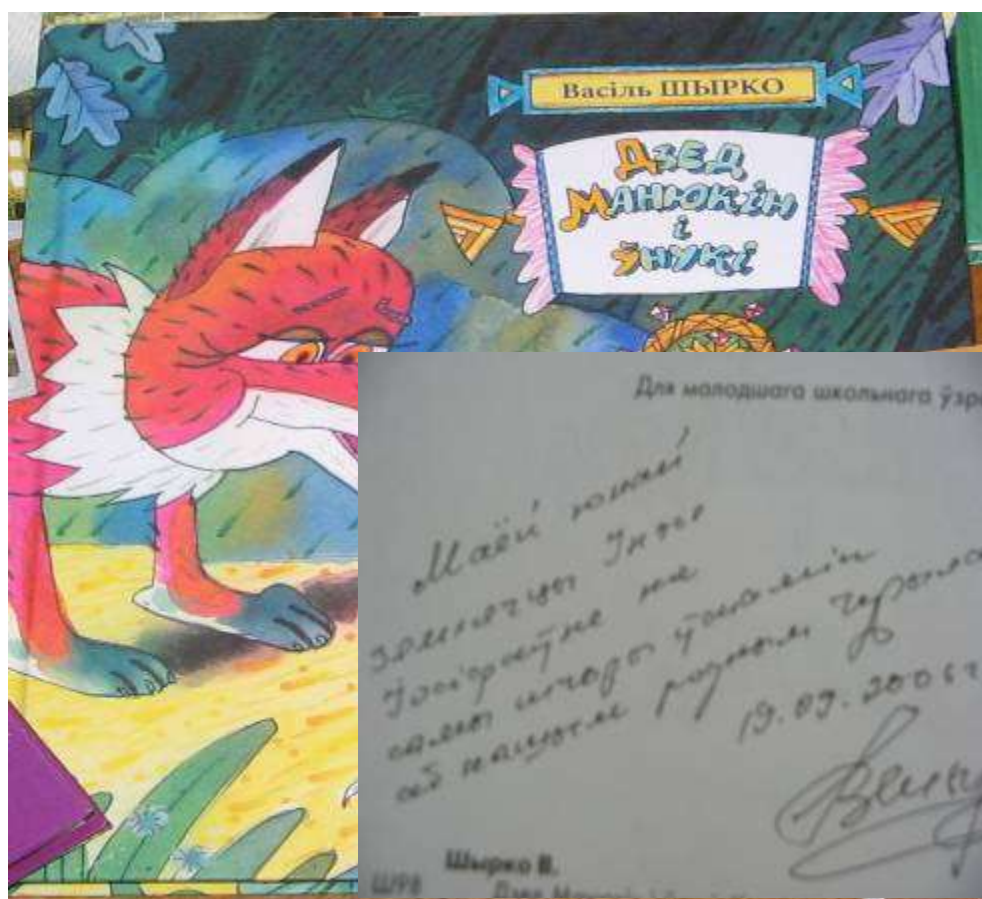
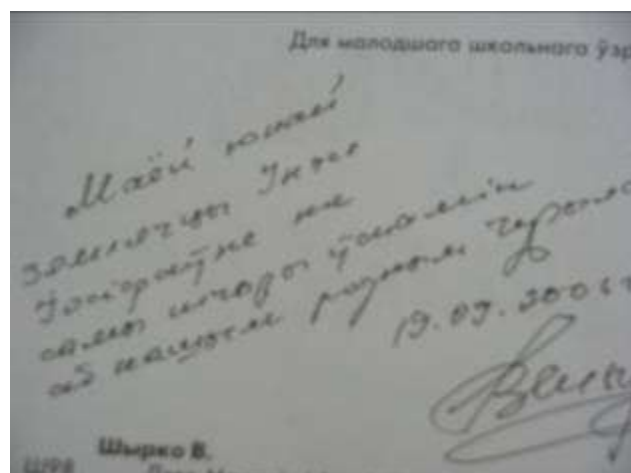
У 1990 г. выйшла кніга казак «Дзед Манюкін не салжэ». Аўтар інсцэніровак паводле твораў М. Гарэцкага, Н. Гілевіча (1987), сцэнарыя дакументальнага фільма «Песня пшанічнага поля» (1984). Аўтар многіх апавесцей, драматычных камедый, апавяданняў, вершаў, нарысаў і эсэ. Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі РБ(1998). З 1996 года працуе ў часопісе “Беларуская думка”.

Сустрэча з Васілём Шырکو

20 верасня запрасілі ў нашу школу беларускага пісьменніка Васіля Шырко, які паведаміў нам пра сваю творчасць, раскажаў пра Алеся Якімовіча. Вучыўся Шырко не вельмі добра, яму не давалася матэматыка. Шмат кніг чытаў. Васіль Шырко казаў, што любіў геаграфію і сёння любіць. Быў такі выпадак, калі ў пісьменніка ўкралі верш, і прачыталі замест яго. Пасля гэтага ён не мог заснуць, бо той чалавек так прачытаў змест, што “лепш бы ён яго не чытаў”. Расказаў ён пра свайго бацьку, які ведаў на памяць 20 паэм і 200 вершаў, чытаў вершы па тэлебачанні. Такіх людзей цяжка знайсці. Васіль Шырко пражыць плануе да 80 гадоў. З замілаваннем расказваў ён пра свае родныя мясціны, а таксама аб нашай Іне Іосіфаўне, яе бацьку, які некалі, будучы добрым майстрам, зрабіў вокны ў хату, дзе жыў Васіль Шырко ў

дзяцінстве, а цяпер жыве яго маці. Шкадуе ён, што памяншла наша настаўніца сваё знакамітае прозвішча Вішнеўская на Аўласевіч.

У В.Шырко шмат задумаў наконт сваёй творчасці, але больш за ўсё зараз яго хвалюе другое. У вёсцы Чурылава з’явіцца “музей-казка”, які будзе прысвечаны творчасці абодвух казачнікаў-В.Шырко і А.Якімовіча. Многа чаго яму хочацца зрабіць, многа паспее. Адкрыццё музея ён плануе на сваё 60-і годдзе праз 2 гады.

Мы ўпэўнены, што ён усё паспее зрабіць, бо гэта такі чалавек, які на паўдарозе не спыніцца. Абавязкова пастараемся пабываць зноў у вёсцы Чурылава, наведаць “музей-казку”.

Будынак, у якім будзе “музей – казка”

Бачанне перспектывы існавання складзенага маршруту

Пасля падрабязнага даследавання вывучаемых аб'ектаў мы зрабілі вывад, што можна распрацаваць турыстычны маршрут *“Незнаёмая Беларусь”*, які б уключаў у сябе наведванне музея А.І.Якімовіча ў Зенькавічскай школе імя А.І.Якімовіча Уздзенскага раёна, “музея-казкі” ў вёсцы Чурылава Уздзенскага раёна, мемарыяльнага комплексу “Літавец”.

Літаратура

1. Памяць. Уздзенскі раён. Мінск. Белта 2003.
2. Матэрыялы музея А.І. Якімовіча ў в. Зенькавічы.
3. Беларускія пісьменнікі (1917 – 1990), даведнік, Мінск “Мастацкая літаратура” 1994год.
4. Беларуская Савецкая Энцыклапедыя, том X, Мінск, БСЭ, 1974, с. 435.
5. ОДО “Суви́г”, 2006 год, Узденский район”.
6. Алесь Якімовіч, “Кастусь Каліноўскі”, аповесць, Мінск “Юнацтва”, 1994.
7. Васіль Шырко, “Вунь чурылавец пайшоў”, гумарыстычная аповесць, Мінск “Мастацкая літаратура”, 1999год.
8. Васіль Шырко, “Дзед Манюкін і ўнукі”, казкі, Мінск “Мастацкая літаратура”,
9. Штомесячны навукова-тэарэтычны і грамадска-публіцыстычны часопіс “Беларуская думка”, жнівень, 2006